

quatenus ex se acquiri potest per multos actus, nullus est, qui ex parte suæ causæ non sit difficile mobilis, quatenus consuetudo est altera natura, quæ proinde difficile mutatur. Unde non solum ex conditione subjecti, sed etiam ex vi ipsorum actuum seu consuetudinis difficile est homini, non solum a vitio ad virtutem, sed etiam a virtute ad vitium transmutari, et in intellectu etiam ipsa consuetudo erroris reddit difficile ipsam scientiam, vel intelligentiam veritatis. Omnes ergo hi habitus conveniunt in illa generali ratione, *difficile mobilis*. Quod vero inter hos habitus quidam habeant firmiores vel immobiliores causas quam alii, deservire potest ad ulteriorem distinctionem specificam ipsorum habituum; sic enim in intellectu distingui possunt virtutes a non virtutibus, et in voluntate virtutes a vitiis; non tamen id satis est ut hæc qualitates excludantur a vera et propria ratione habitus. Maxime cum habeant eundem generalem modum afficiendi potentiam, et dandi facilitatem ad operandos proprios actus, quæ nomine habitus proprie significatur. Denique non est dubium quin istæ qualitates habeant inter se specialem convenientiam, quam non habent cum actibus secundis, quatenus conveniunt in ratione principii proximi, dantis potentiae facultatem vel actuationem ad actum secundum, ratione cuius ipsi habitus inter se proprius et formalis opponuntur, quam cum actibus; illa ergo ratio proprie significatur nomine habitus. Atque ita omnes hæc qualitates sunt veri habitus secundum rem et essentiam, etiamsi secundum majorem vel minorem perfectionem, vel accidentalem, vel aliquando etiam essentialem, possint communem illam rationem participare. Atque hæc satis sint de distinctione harum specierum, ex quibus satisfactum est quartæ difficultati propositæ in secunda sectione.

SECTIO VII.

Quæ proprietates qualitati conveniant.

1. Postquam dictum est de essentia et speciebus qualitatibus, desiderari potest ut de causis et effectibus ejus dicamus. Verumtamen de his nihil peculiariter occurrit dicendum, quia, in genere loquendo, causæ qualitatibus eadem sunt quæ aliarum rerum; in particulari vero singulæ qualitates habent causas proprias et sibi accommodatas, quarum cognitio pertinet ad particulares scientias, in quibus de singularum rerum proprietatibus et

qualitatibus agitur. Idemque est proportionaliter dicendum de effectibus; propriissimus enim effectus uniuscujusque qualitatis est ipse formalis effectus, quem per se primo confert; quædam vero ultra hunc habent alios effectus in genere causæ efficientis; de qua re peculiariter dictum est supra, dum de causa efficiente disputaremus. Sæpe etiam una qualitas est finis alterius rei vel qualitatis, et ita etiam potest habere effectum in genere causæ finalis, et rursus quatenus una esse potest proximum subjectum alterius, potest habere effectum in genere causæ materialis, quæ omnia in communi sunt clara ex dictis supra, in disputatione de Causis; in particulari vero ad varias scientias pertinent, et in duabus disputationibus sequentibus non nihil attingemus.

2. De proprietatibus item qualitatis vix potest aliquid in communi dici; tamen ad hujus materiæ complementum, et ut paremus viam ad ea quæ inferius disputaturi sumus, pauca notanda sunt ex Aristotele in Prædicamentis, c. de Qualit., ubi tres proprietates assignat.

De prima proprietate, quæ est contrarietas.

3. Prima proprietas est, contrarietatem propriam in qualitatibus inveniri, quam Aristoteles ita declarat, ut non omni qualitati convenire doceat. Constat enim non omnes qualitates habere contrarium; ut figura proprie contrarium non habet, nec naturalis potentia; imo addit Aristoteles, neque medios colores habere contrarium, quod intelligendum est de propriissima contrarietate, quæ inter extrema versatur. An vero hæc proprietas in solo qualitatis genere inveniat, dubium est; nam substantiæ, quantitati et relationi attribuit Aristoteles oppositam proprietatem, quæ est non habere contrarium: actioni autem et passioni eandem attribuit proprietatem, scilicet, habere contrarium; de cæteris vero quatuor prædicamentis nihil ipse dicit. Gilbertus autem in eis omnibus videtur contrarietatem negare, quod in Ubi nonnullam habet difficultatem. Sed hæc omnia pendent ex eo quod exacte intelligatur quid sit propria contrarietas, et quomodo a quacunque alia oppositione, vel repugnantia et impossibilitate formarum differat. Sed hæc res peculiarem postulat disputationem, præsertim cum in ea declaranda decimum librum suæ Metaphysicæ Aristoteles posuerit, et ideo post duas sequentes disputationes eam trademus.

De secunda proprietate, quæ est intensio.

4. Secunda proprietas qualitatis est, quod intensionem recipiat et remissionem, seu quod recipiat magis et minus, quam proprietatem declarat etiam Aristoteles non convenire omnibus qualitatibus, quod etiam certum est. In dubio autem relinquere videtur, an hæc proprietas qualitatibus in abstracto conveniat, vel solis concretis, aut subjectis participantibus has qualitates, ita ut una albedo, verbi gratia, non dicatur magis albedo quam alia, sed ipsum album dicatur magis album quam aliud, aut magis recipere, vel participare albedinem; hæc vero quæstio requirit ut naturam intensionis declarem, et quo modo fiat, de qua re instituemus disp. 46, ubi proprietatem hanc ex professo tractabimus et explicabimus.

Ultima proprietas.

5. Tertia proprietas est, ut secundum qualitatem simile aliquid, vel dissimile dicatur, quam dicit Aristoteles esse maxime propriam qualitati, quia illi soli convenit, ut ratione cuiuscunque qualitatis potest convenire. Hæc vero proprietas eodem modo et eadem proportionem explicanda est, qua simile de æqualitate quantitatis declaravimus; est enim omnino eadem ratio. Unde nihil addendum occurrit præter ea quæ de propriis relationibus similitudinis et dissimilitudinis inferius, inter disputandum de relationibus, trademus.

DISPUTATIO XLIII.

DE POTENTIA ET ACTU.

Multiplex acceptio potentiae. — De hac rescripsit Aristoteles, lib. 5 Metaph., c. 12, et latius ex professo lib. 9 Metaph. Sed ibi latius accipit nomen potentiae, quam in præsentis disputatione a nobis sumatur; ut enim notavit D. Thom., opuseul. 48, c. 3 de Qualit., potentia uno modo sumi potest transcendentem, alio modo prædicamentalem, seu quatenus est species cuiusdam prædicamenti. Priori modo dicit solet, omne ens dividi per potentiam et actum, vel, ut alii loquuntur, hanc esse unam de proprietatibus disjunctis entis, secundum quam dividitur ens, præsertim creatum, in ens in potentia et in actu, quæ divisio explicata a nobis est superius, disput. 31, sect. 2 et 3. Et ibi etiam obiter explicuimus quid sit potentia objecti-

va; illa enim, si aliquid est, vel quidquid est, ad hanc potentiam transcendentem pertinet, de qua etiam potentia objectiva nonnulla diximus supra, disput. 14, explicando illud axioma: *Potentia et actus sunt sub eodem genere*. Rursus a potentia transcendentem sumpta denominatur res possibilis, vel potentia logica, per non repugnantiam, vel potentia physica, per extrinsecam denominationem a potentia agente, vel patiente, ut sæpe etiam in superioribus tactum est. Denique potentia realis late sumpta, sive activa, sive passiva, dicitur de quocunque principio agendi, vel patiendi, et sic tribuitur principio substantiali, ut materiæ primæ, quatenus est potentia receptiva formarum, et formæ substantiali, quatenus est principium principale agendi, et Deo ipsi, quatenus est omnipotens. Tribuitur etiam hoc nomen habitibus, qui sunt principia operandi; sic enim Aristoteles, 9 Metaph., c. 5, artes et virtutes inter potentias numerat; qualitates etiam tertiæ speciei, ut calor et frigus, quæ sunt principia proxima agendi, sub hac transcendentali acceptione potentiae comprehenduntur. Ac denique quidquid est principium agendi aut recipiendi, hac generali ratione potentia vocatur; de qua acceptione inter disputandum de causa materiali et efficiente satis dictum est. Nos autem hic pressius de potentia disputamus, nimirum de potentia, ut est secunda species qualitatis. Nam cum de cæteris acceptionibus satis sit dictum in citatis locis, hæc sola superest, et est hujus loci propria, ut in præcedente disputatione annotavimus. Quia vero actus potentiae respondet cum proportionem, ideo simul dicemus de actu hujus potentiae accommodato, quamvis ille ad primam speciem qualitatis pertineat, ut supra dictum est. Ex hac ergo potentia, primo videndum est, quid et quotuplex sit, deinde quomodo ad actum comparatur.

SECTIO I.

Utrum potentia recte et sufficienter dividatur in activam et passivam, et quid utraque sit.

1. Quanquam potentia in communi sit una qualitatis species, nunquam tamen Aristoteles unam communem ejus definitionem assignavit; nam in prædicamento Qualitatis, non tam definitione quid rei, quam nominis interpretatione declaravit hujusmodi speciem, dicens, *aliud genus qualitatis esse, quo ad luctam, cursum aut sanitatem apti esse dici-*

mur. In 5 autem Metaph., cap. 12, prius vidit potentiam in agentem et patientem, et deinde utramque definit, dicens, *potentiam activam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud*; passivam vero esse *principium transmutandi ab alio*. Quæ definitiones obiter sunt a nobis explicatæ supra, disputando de causa efficiente, et principio agendi. Nunc autem diligentius explicanda est hæc divisio. Circa quam multa investiganda sunt. Primo, an sufficienter dividatur potentia in activam et passivam. Secundo, an illa duo membra semper sint in re distincta, ubi simul explicabimus, sitne aliqua potentia pure activa, vel passiva, vel aliqua utramque rationem includens, ex quo definitiones potentiae activæ et passivæ magis declarabuntur. Tandem videndum erit quænam communis ratio potentiae, ut est simplex quædam species subalterna qualitatis, assignari possit.

Potentia objectiva activæ, an passivæ.

2. Circa primam difficultatem solet esse præcipua ratio dubitandi propter potentiam objectivam, quæ ab aliquibus existimatur distincta ab activa et passiva. Sed si considerentur paulo antea dicta, hoc nullum nobis facessit negotium, tum quia potentia objectiva non est determinata species qualitatis, de qua potentia nunc agimus; tum etiam quia vel non est potentia physica et realis, sed tantum logica, et non repugnantia quædam, vel prout est realis et physica, non est distincta ab activa et passiva, sed per repugnantiam vel denominationem ab eis dicitur.

3. Alia dubitandi ratio esse poterat, quia sunt quædam potentiae, quæ nec passivæ sunt, nec activæ, sed eminentiorem habent rationem, in qua aliquid de utroque illorum membrorum participant, unde D. Thomas, quæst. 4 de Virtutibus, art. 1, trimembrem videtur illam divisionem facere. Sed hæc difficultas fuse tractanda est in secundo puncto proposito, et ideo satis nunc sit dicere, tertium illud membrum ad alia duo facile revocari.

4. *Ratio dubitandi de potentia ad resistendum.* — In præsentibus ergo unica sese offert dubitandi ratio sumpta ex potentia resistiva; illa enim vera potentia realis est, et tamen non est activa, neque passiva; datur ergo tertium membrum præter illa duo; igitur non est illa divisio sufficiens. Major constat, primo ex Aristotele, in Prædicamentis, cap. de Qualitate, ubi in specie potentiae ponit il-

lam potentiam, quam aliquis habet ut non facile patiat, ut, verbi gratia, duritiem, per quam corpus est potens, ut non facile dividatur; hæc autem non est nisi potentia resistendi, ut per se constat; ergo. Deinde, commune est axioma philosophorum, naturalem actionem sequi juxta proportionem activitatis agentis, et resistentiæ passi, vel medii, quod sumptum est ex Aristotele, 4 Phys., c. 8, text. 71, et lib. 7, c. 5, et 4 de Cælo, c. 6, et 1 de Generatione, c. 10, et superius a nobis declaratum est, dum de causa agente disputaremus. Sicut ergo activitas dicit in agente potentiam aliquam realem, ita resistentia in actu primo dicit in passo potentiam aliquam realem. Et ex actibus ipsis declaratur; nam sicut actu agere est aliquid reale, ita et actu resistere; et sicut res etiam cum non agit, apta est ad agendum, ita etiam cum non resistit, apta est ad resistendum. Est ergo vis resistendi potentia quædam realis, quam natura rebus indidit, ut sese a contrariis tuerentur.

5. Minor autem propositio probatur. Et primum, quod potentia resistiva non sit activa. Patet primo, quia resistere non est agere; resistit enim res, etiam dum non agit in aliam; ergo potentia resistendi, ut sic, non est potentia agendi; nam qualis est actus, talis est potentia. Secundo, quia contingit eandem rem esse minus activam, et magis resistivam, et e contrario, ut in superioribus dictum est; ergo potentia resistendi non est potentia agendi, neque e converso. Et eisdem rationibus ostendi potest potentiam resistendi non esse potentiam patiendi; nam resistere non est pati, sed potius est passionem impedire. Unde quantum quis patitur, tantum resistere non valet; in eo autem resistit in quo impedit, vel retardat passionem; ergo potentia resistendi non est potentia patiendi, sed potius illi opposita; datur ergo tertium potentiae genus distinctum ab activa et passiva.

Sufficiens potentiae divisio in activam et passivam.

6. Dicendum nihilominus est, omnem realem et prædicamentalem potentiam esse activam vel passivam; atque ita divisionem datam sufficientem esse. Hæc assertio constat primo ex auctoritate Philosophi, et omnium auctorum et interpretum. Deinde constabit ex solutione propriæ difficultatis: si enim ostenderimus potentiam resistivam aut non

esse propriam et specialem potentiam realem, aut non esse distinctam ab activa et passiva, aperte concludemus non esse aliud genus potentiae præter illa duo, quia nullum aliud potentiae genus hactenus excogitatum est. Tandem reddi potest ratio, quia potentia, ut sic, est quidam actus primus, qui dicitur habitudinem ad secundum; sed actus secundus proximus et immediatus alicujus potentiae, non est nisi aut actio, aut passio; ergo etiam potentia tantum potest esse, aut activa, aut passiva. Minor patet, quia duplex tantum habitudo actus ad potentiam intelligi potest, scilicet, ut ad principium a quo, vel in quo seu ex quo fit; ex quibus prior constituit actionem, posterior passionem.

De potentia resistendi.

7. *Soncinatis sententia.* — *Quas difficultates patiat.* — De potentia igitur resistendi, Soncin., 9 Metaph., q. 6, ait, secundum rem esse eandem cum potentia agente, distingui tamen secundum diversas rationes, idque satis esse ut eadem qualitas magis sit resistiva quam activa, vel e contra. Sicut eadem potentia (inquit) est intellectus et memoria, et tamen perfectior est in ratione intellectus quam in ratione memoriæ; et similiter (ait) idem actus potest esse amor finis et medii, et tamen censetur major amor respectu finis, quam respectu medii, quia propter quod unumquodque tale, et illud magis. In hac vero responsione duæ supersunt difficultates: una est, quia, licet sæpe contingat eandem rem esse vim agendi et resistendi, non tamen semper; nam albedo, verbi gratia, resistit introductioni nigredinis, et tamen non habet vim agendi aliam albedinem, aut remissionem nigredinis; durities etiam et densitas nullam vim agendi habere videntur, et tamen valde resistunt, vel impediunt actionem. Secunda difficultas est, quia sicut vis resistendi interdum est idem realiter cum potentia activa, et ratione ab illa distincta, ita etiam potentia passiva interdum est idem realiter cum potentia activa et ratione tantum distincta, ut inferius ostendemus; ergo si distinctio rationis sufficit ad distinguendas potentias, danda esset illa divisio trimembris; vel si non sufficit, neque potentia passiva esset ab activa distinguenda.

8. *Quid sit resistere, et quot modis eveniat.* — Ut ergo res hæc exactius intelligatur, declarandum prius est quid sit resistere; nam inde constabit in quo consistat vis resistendi,

et cur inter proprias potentias non numeretur. Duobus ergo modis contingit unam rem alteri resistere, primo, formaliter per immediatam repugnantiam. Secundo radicaliter, et quasi per diminutionem virtutis alterius rei. Hoc posteriori modo resistit calor ignis aquæ frigidæ, præveniendi quantum potest actionem ejus, et vires illius diminuendo; sicut inter homines unus dicitur resistere alteri, si anticipato vulnere abscindit manum, aut alio modo diminuit vires illius. Hæc ergo resistentia revera non est nisi actio quædam, solumque differt denominatione, aut habitudine; dicitur enim actio quatenus est a principio agente, resistentia vero quatenus diminuit vires alterius, ne possit agere. Atque ita quoad hunc resistendi modum verissimum est, potentiam resistendi non esse distinctam in re a potentia agendi; et licet ratione aut denominatione distinguatur, non tamen constituit peculiare membrum in divisione potentiae, vel quia potentia resistendi non est extra latitudinem formalem potentiae agendi, sed aliquid ei additum, vel melius, quia talis potentia non est per se instituta ad resistendum, sed illud est quasi quid consequens et concomitans vim agendi. Sicut potentia generandi simile, et corrumpendi contrarium, non sunt duæ potentiae, quia potentia non est instituta ad corrumpendum, sed id consequenter habet, eo quod est potentia generandi. Secus vero est de propria potentia patiendi, quæ potest esse æque primo instituta ad recipiendum, ut postea declarabimus; et hinc intelligitur, quoad hunc resistendi modum, vim agendi et resistendi in unaquaque qualitate æqualem esse, quia est una et eadem secundum rem, et quatenus ratione distingui possunt, una ex altera cum proportione et æqualitate consequitur, nam, quo una qualitas fortius et efficacius potest agere in suum contrarium, eo magis ejus vires debilitat, et consequenter magis ei resistit hoc resistendi modo.

9. At vero alius resistendi modus non consistit in actione, ut convincunt rationes in principio factæ. Unde, nec per se primo, nec consecutive provenit hic resistentiæ modus ex potentia activa, ut activa est, ut convincit etiam illa ratio, quod hic resistendi modus convenit etiam iis qualitatibus quæ nullam vim agendi habent. Quapropter non nisi valde improprie et materialiter dici potest de virtute ad resistendum hoc modo, quod sit idem cum potentia agendi, quia id neque generale est, neque, quando alicui convenit, pro-

venit ex ratione potentiae activae ut sic, sed aliunde; et ideo etiam in hoc tantum resistendi modo verum habet eandem qualitatem esse magis activam et minus resistivam. De hoc ergo resistendi modo dicendum est, non consistere in aliquo actu positivo, proveniente a virtute illa, quae vis resistendi esse dicitur, sed consistere potius in privatione actus. Unde talis resistendi vis potius est impotentia, vel incapacitas quaedam, quam propria potentia, ideoque non debuit tertium illud membrum in divisione potentiae adungi.

10. Explicatur tota haec sententia, nam haec actualis et formalis resistentia solum in hoc consistit, quod subjectum per qualitatem aut dispositionem in ipso existentem, impedit ne alia forma vel actio in ipsum introducat, quod impedimentum non consistit in actione aliqua, quam tale passum efficiat, vel in aliud agens, vel in seipsum, ut ex dictis patet; nam talis resistentia communis est qualitatibus non activis, et quia nec fingi, nec declarari potest quae sit talis actio. Consistit ergo in quadam formali impossibilitate seu repugnantia, a qua provenit, ut actio contrarii agentis vel impediatur prorsus, vel retardetur, ac remissior fiat. Sic ergo haec resistentia actualis non consistit in aliquo actu secundo positivo proveniente a virtute resistiva, sed potius in carentia, aut retardatione seu remissione contrariae actionis. Ideoque illa virtus resistendi non est facultas aliqua per se ordinata ad illam carentiam, vel retardationem actionis; quia naturalis potentia non ordinatur per se ad aliquam privationem; et ideo dicimus hanc non tam esse potentiam, quam impotentiam, et quasi incapacitatem, quae consequenter se habet ad effectum formalem alicujus qualitatis, seu dispositionis. Quare hujusmodi resistendi vis non constituit certam aliquam speciem qualitatis, sed comitari potest quamcunque qualitatem, vel etiam formam, quae afficiendo et disponendo subjectum, formae et actioni sibi contrariae formaliter repugnat. Sicut etiam attribui potest formis aut qualitatibus, vis seu facultas ad expellendum formaliter qualitates aut formas sibi repugnantes, quae vis non constituit peculiarem rationem aut speciem, sed comitatur unamquamque formam, prout apta est ad suum effectum formalemtribuendum. Sic igitur constat, potentiam resistendi, quacumque ratione sumatur, non pertinere ad peculiarem speciem

qualitatis, vel potentiae, distinctam a potentia activa et passiva.

11. *Activitas et resistentia, ut se habeant. — Inaequalitas in resistendo unde proveniat.* — Atque hinc intelligitur, de hoc posteriori resistendi modo verum esse, quod communiter dicitur, unam qualitatem posse esse magis activam quam resistivam, et e converso; quia haec resistentia non consequitur activitatem, sed praecise informationem aut dispositionem. Unde (ut saepe dixi) potest qualitas hoc modo esse resistiva, etiamsi activa non sit; et ideo etiamsi talis resistendi modus qualitatibus activis conveniat, non oportet ut resistentia et activitas inter se servent proportionem aut aequalitatem, quia talis resistentia non convenit juxta modum agendi, sed juxta modum informandi. Non est autem facile ad explicandum in quo consistat, vel unde proveniat, quod una qualitas sit magis resistiva quam alia hoc posteriori modo, cum haec resistentia solum consistat in formali impossibilitate seu repugnantia. Nam si calorem, verbi gratia, et frigus inter se comparemus, tantum repugnat formaliter calor frigori, sicut frigus calori; nam aequae sunt impossibiles in eodem subjecto, et in eisdem gradibus; cur ergo dicitur frigiditas esse qualitas magis resistiva quam calor? Et idem argumentum est de siccitate et humiditate, et de aliis similibus.

12. Dicendum vero est, variis modis explicari posse hunc excessum, vel inaequalitatem resistentiae. Primo, ex diverso modo unionis, nam una qualitas potest esse talis naturae, ut per suam informationem firmiter et immobilius uniatur subjecto, non propter solam majorem intensionem, sed etiam in singulis gradibus intensionis cum proportione comparatis, ita ut id proveniat ex ipsa specie unionis, non ex intensione; in hoc enim nulla est repugnantia, et illo posito optime intelligitur, quomodo una forma propter suammet formalem unionem magis resistat actioni sibi repugnanti, quam alia. Et ad hunc etiam modum durities magis resistit divisioni quam multitudine, quia magis et firmiter unit partes ipsas integrales. Nam, sicut in artificialibus partibus, quae glutine aliquo connectuntur, eo difficilius dividuntur, quod gluten majorem vim habet uniendi illas, aut sese illis uniendi, ita potest proportionaliter intelligi in qualitatibus naturalibus.

13. Secundo potest haec major resistentia oriri ex eo quod ad talem qualitatem con-

sequitur inaequalitas in aliqua conditione requisita ad agendum; ut, verbi gratia, densitas in passo confert ad majorem resistentiam, quia ratione illius fit, ut plures partes passivo magis inter se uniantur ad resistendum contrario agenti, quod non potest aequae agere simul in omnes illas partes ita applicatas, ac posset in singulas, si sigillatim applicaretur. Et fortasse hac ratione siccitas magis resistit, quando ad majorem densitatem confert, ut in terra et aliis corporibus terrestribus, nam in igne fortasse non ita contingit; et idem forte est de duritie, quae semper habet densitatem admistam, et ea ratione confert ad majorem resistentiam.

14. Tertio, potest haec inaequalitas reduci ad aliquod genus activitatis, ita ut prior resistendi modus cum posteriori conjungatur. Potest autem haec activitas duplex esse. Prima est naturalis resultantiae qualitatis a sua forma, ut si quis dicat, frigiditatem in aqua magis resistere suae corruptioni, quam in aere, quia in aqua resistit, non solum per informationem suam, sed etiam per naturalem dimanationem ab ipsa forma aquae; quae emanatio quaedam activitas est, ut supra vidimus. Atque eodem modo posset quis opinari, etiam comparando duas proprietates a suis formis dimanantes, posse esse inter eas inaequalitatem in modo dimanationis, ita ut una ex majori virtute vel activitate dimanet, quam alia. Ut si quis dicat, tactum, verbi gratia, fortius dimanare ab anima sensitiva, quam alios sensus externos; et simili modo intelligi potest, corpus grave existens in suo loco resistere motui non naturali, nimirum, quia per gravitatem suam active retinet, seu conservat existentiam in tali loco, per quam activitatem resistit contrario motori, a quo superari non potest, nisi habeat majorem vim agendi.

15. Alius modus hujus resistentiae per activitatem esse potest per reactionem in aliud agens; quomodo etiam grave resistit moventi, vel portanti illud, impellendo versus contrarium locum; et durum resistit corpori dividenti hebetando illud, et fortasse etiam active detinendo illud, ne in talem locum ingrediatur. Verum est tamen, hunc modum resistendi pertinere ad priorem superius declaratum; dicimus vero hanc inaequalitatem resistentiae interdum oriri ex eo quod prior modus posteriori conjungitur, et e converso ipsa resistentia per activitatem major est ob peculiarem dispositionem ipsius patientis,

quae dispositio propterea dicitur habere majorem vim resistendi, seu esse ad resistendum aptior. Et hactenus de potentia resistiva, quam constat non constituere peculiarem speciem qualitatis; ideoque ex hoc capite non augeri numerum potentiarum, sed sufficienter contineri in activa et passiva.

SECTIO II.

An potentia activa et passiva semper re, vel interdum tantum ratione differant.

1. *Potentiae aliquot dantur pure activae.* — Jam vero sequitur explicandum quod secundo loco propositum est de distinctione illorum membrorum inter se. Et imprimis suppono dari aliquas potentias pure activas, quas certum est et re et essentia distingui a potentiis vere ac proprie passivis, sive sint pure passivae, sive non. Primum patet in omnibus potentiis, quae per se primo ordinantur ad agendum per actionem transeuntem, tanquam principia talium actionum in suo ordine completa, ut est, verbi gratia, intellectus agens, potentia motiva viventis, aut potentia attractiva, quae est in magnete, vel impulsiva, quae est in vi expellente, et similes; haec namque potentiae sunt principia agendi, ut constat, et non sunt principia patiendi, quia nec patiuntur recipiendo proprium actum, seu actionem suam, quia non agunt actione immanente, neque etiam patiuntur recipiendo aliquid per modum actus primi, quo compleantur in ratione principii agendi; quia, ut suppono, sunt principia completa in suo ordine, id est, proxima, vel instrumentalia, et non requirunt ulteriorem actum, quo intrinsece compleantur ad agendum. Nec refert quod hujusmodi facultates interdum indigent applicatione vel motione alterius potentiae, ut suas actiones exerceant, ut potentia loco motiva animalis indiget motione appetitus; haec enim motio non fit per physicam actionem et passionem circa ipsammet potentiam loco motivam, sed fit per sympathiam potentiarum ejusdem animae; et ideo hoc non impedit quominus talis facultas physice, ac proprie loquendo, sit pure activa.

2. *Pure activae potentiae realiter differunt a passivis.* — Altera vero pars, quod, nimirum, talis potentia, et re, et essentia distincta sit a potentia passiva, facile constat, tum inductione, tum etiam ex propria ratione et fine talium potentiarum; adeo enim diversus est, ut satis indicet essentialiam diversitatem

in hujusmodi potentiis. Nam si potentia sit pure passiva, habet munus primo diversum a potentia pure activa; unde non minus inter se distinguuntur quam materia et forma inter se differunt, eo quod una potentia sit passiva, et altera actus formalis. Si vero potentia non sit pure passiva, erit activa per actionem immanentem; potentia autem, quæ tantum est principium actionis transeuntis, omnino differt a potentia, quæ est principium actionis immanentis, quoniam et tales actiones, et tales modi operandi sunt omnino diversi, ut per se constat. Itaque in hac parte nulla est dubitandi ratio, nec difficultas aliqujus momenti occurrit.

Deturne qualitas quæ sit potentia pure passiva.

3. An vero e converso sit aliqua potentia pure passiva, quæ propriam speciem qualitatis constituat, non immerito inquiri potest. Dico autem, quæ propriam speciem qualitatis constituat, quia (simpliciter loquendo) in tota latitudine entis, non est dubium quin sint aliquæ potentia, seu capacitates pure passivæ, ut est materia in genere substantiæ, et suo modo quantitas in ordine ad multa accidentia corporalia. Verumtamen nec potentia materiæ spectat ad genus qualitatis, sed substantiæ, nec etiam capacitas passiva quantitatis est qualitas aliqua, nec habet aliquam propriam specificationem entis, diversam ab ipsa quantitate; quia illa res, quæ est quantitas, non est per se primo instituta ad illud munus, sed quasi consequenter vel concomitanter id habet in vi suæ entitatis, ut in superioribus declaratum est, præsertim disp. 14. Ex quo etiam in præcedente disputatione annotavimus, solam illam facultatem pertinere ad determinatam speciem qualitatis, quæ per se primo ex natura sua instituta est, et ordinata ad aliquem actum. Hic igitur inquirimus an sit aliqua potentia accidentalis, quæ per se primo ex natura sua sit instituta solum ad recipiendum aliquem actum accidentalem; nam si talis potentia detur, illa erit proprie pure passiva, et ad hanc speciem qualitatis pertinebit, et propriissime a potentia activa condistinguetur.

Argumenta partis affirmatiæ.

4. Quod ergo talis potentia detur, suaderi potest primo ex ipsa divisione ab Aristotele tradita. Secundo, quia datur potentia substantialis passiva, per se primo ordinata ad

actum substantialem; cur ergo non poterit in ordine accidentium dari simile genus potentia? Tertio inductione, nam Aristoteles, secundo de Generatione, calorem et frigus dicit esse qualitates activas, humiditatem vero et siccitatem, passivas. Ita in aere diaphaneitas censetur esse potentia pure passiva ad recipiendum lumen. Quarto, quia D. Thom., quæst. 1 de Virtut., art. 1, attingens hanc divisionem, trimembrem eam facit; ait enim quamdam esse potentiam pure activam, aliam pure passivam; *alia vero* (inquit) *agens et acta*. Et in secundo ordine ponit vires sensitivas; sunt ergo sensus potentia pure passivæ. Quinto argumentari possumus, quia omni naturali potentia activæ correspondet passiva, et e converso, teste Aristotele, 9 Metaphysic.; ergo si datur potentia accidentaliter pure activa, et ad actum accidentalem ordinata, dabitur etiam potentia accidentaliter pure passiva illi proportionata.

Pars negativa suadetur ac definitur.

5. *Humiditas et siccitas, nec potentia nec pure passiva.* — Atque hæc quidem sententia poterit facile et sine inconvenienti defendi, præsertim si aliquo sufficiente experimento possit aliquis modus potentia convinci. Ego vero hactenus non inveni qualitatem aliquam, quæ solum instituta sit ad hoc munus recipiendi tantum alias qualitates, vel accidentia. Non est autem confundenda ratio materialis seu passivæ dispositionis, cum potentia proprie receptiva; quantitas enim est suo modo dispositio materialis et passiva respectu substantialis formæ, et nullo modo dici potest potentia receptiva illius; et in qualitatibus tertiæ speciei, quamplures sunt dispositiones materiales ad formam substantialem, et non sunt potentia receptivæ. Ratio ergo dispositionis solum consistit in propria informatione cum proportionem quadam ad effectum alterius formæ, non tamen cum propria receptione ipsius formæ, ad quam ordinari debet propria potentia receptiva. Unde quod de humiditate et siccitate ex Aristotele afferitur, nullius momenti est, tum quia constat illas esse qualitates activas, quamvis non tanta efficacia, quanta frigus et calor, quarum comparatione illæ passivæ dicuntur. Tum etiam quia nulla ex his primis qualitatibus collocatur proprie et essentialiter sub propria specie qualitatis, quæ est potentia, ut nunc de illa disserimus, quod in præcedenti disputatione declaratum et probatum

est. Tum denique quia siccitas et humiditas non sunt tales qualitates, quæ in se recipiant alias qualitates vel formas quibus actuentur, in quo propria ratio potentia passivæ consistit; sed disponunt materiam ad receptionem formæ substantialis, vel aliorum etiam accidentium, et sub ea ratione passivæ vocantur, non quidem passivæ potentia, sed passivæ qualitates, quæ ad tertiam speciem pertinent; quo modo etiam calor et frigus sunt qualitates passivæ, quanquam comparatione aliarum activæ nominentur.

6. *Diaphaneitas non est potentia passiva.* — Atque eodem modo videtur diaphaneitas esse dispositio subjecti ad recipiendum lumen, et non propria potentia receptiva talis actus, neque ad hunc finem per se primo instituta ex natura sua. Cujus signum est, quia illa proprietas diaphaneitatis connaturalis est multis corporibus, quæ neque natura sua habent lumen innatum, neque ad suum connaturalem statum illud postulant, ut de aere constat, et vitro, ac similibus. Si autem haberent connaturalem potentiam per se primo ordinatam ad talem actum recipiendum, etiam ipse actus pertineret ad perfectionem connaturaliter debitam hujusmodi rebus. Non est ergo diaphaneitas hujusmodi, sed ad summum se habet ut dispositio talium corporum necessaria ut possint lumen recipere, quamvis non recipiatur immediate in ipsa diaphaneitate, sed in quantitate corporea; sicut etiam est dispositio ad recipiendas species visibiles; vel sicut raritas est dispositio ad recipiendas species soni, aut odoris, vel etiam ad recipiendum calorem perfectum. Et frequenter una qualitas est dispositio ad aliam, etiamsi non sit potentia receptiva illius. Itaque in toto ordine qualitatum naturalium nulla apparet, quæ per se primo instituta sit, ut sit tantum potentia passiva; in ordine vero qualitatum, seu potentiarum vitalium, aliquæ sunt potentia passivæ, non tamen pure passivæ, ut videbimus; ergo, simpliciter loquendo, nulla est qualitas essentialiter spectans ad secundam speciem, quæ sit pura potentia passiva; diaphaneitas enim, et similes qualitates potius ad tertiam speciem pertinent.

7. Neque ex divisione Aristotelis aliquid in contrarium colligi potest, tum quia ille non loquitur de sola potentia, quæ est determinata species qualitatis, sed generaliter et transcendentem de potentia, prout dicitur de

quacumque aptitudine activa, vel passiva, quo modo jam diximus dari aliquas potentias pure passivas; tum etiam quia, licet divisionem intelligamus de potentia in priori proprietate sumpta, non oportet illud membrum intelligere de potentia pure passiva. Nam intellectus et sensus vocantur ab Aristotele potentia passivæ, etiamsi pure passivæ non sint, sed aliquid activitatis habeant. Imo hoc modo videtur commodius explicari divisio; nam si esset quædam potentia pure passiva, et alia pure activa, addendum esset tertium membrum potentia, veluti mistæ, seu complectentis unite rationem potentia activæ et passivæ, ut D. Thomas citato loco significavit; at vero si nulla est potentia pure passiva, optime intelligimus, omnem potentiam, quæ per se primo et quasi ultimate ordinatur ad recipiendum, passivam appellari, etiamsi aliquid activitatis habeat. Verum est rationem hanc per se non sufficere ad ostendendum nullam esse potentiam pure passivam; nam, illa posita, dici posset sub illo membro comprehendi, tum illam, tum etiam quamcumque aliam quæ per se receptiva sit, etiamsi aliunde aliquid activitatis habeat. Vel certe dici posset, potentiam illam, quæ simul est activa et passiva, aut sub diversis rationibus ad illa duo membra pertinere, aut certe ad illud membrum spectare, cujus rationem magis participat; ut sensus dicitur absolute potentia passiva, quia magis passivus est quam activus. Appetitus vero e converso dici potest potentia activa, quia magis activus est quam passivus. Nihilominus tamen declaratur satis ex discursu facto, commodissime explicari divisionem datam, etiamsi nulla qualitas detur, quæ sit pura potentia receptiva.

8. *Substantia nulla eget qualitate, quæ sit potentia pure passiva.* — Potestque sufficiens ratio reddi, ob quam hujusmodi potentia non sit substantiis necessaria. Nam substantiæ spirituales per seipsas sunt immediate capaces omnium accidentium quæ in eis esse possunt, et non sunt actus vitales, vel habitus ad illos proxime ordinati. Ad hos autem actus vel habitus recipiendos, habent quidem potentias passivas, non tamen pure passivas, quia sunt potentia vitales, quæ necessario habent aliquam activitatem. Neque ad ipsas potentias recipiendas, vel ad aliquod aliud accidens indigent peculiari potentia passiva, non vitali; quia eadem ratione ad illammet potentiam recipiendam indigerent alia, et sic